

Som toppen av ett isberg

När jag kommer på Sverigebesök, fyra fem gånger per år, brukar jag starta med att slå på nyhetssändningarna på televisionen. De ger en första känsla för vad som rör sig. Och de återför mig snabbt till svensk mentalitet.

Den här gången, i månadsskiftet januari/februari, dominerade tre frågor (utöver de vanliga "affärrerna" och den nya tidens celebritetsjakt, ämnen av föga verklig betydelse):

- En dåre hade slagit ihjäl en pojke i ett samhälle söder om Jönköping. Gärningsmannen hade släppts ut från psykvården sedan den ansvarige läkaren bedömt risken för våld som "obefintlig".

- Skolminister Jan Björklund ville upphäva förbudet mot "betygslänkande omdömen" i den svenska skolan. Betyg är obligatoriska från åt-tan, men skriftliga omdömen blir nu tillåtna tidigare än så.

- Med januari månads lönebesked skulle folk få se sänkt skatt på arbete, delvis finansierad med ändrade a-kasseregler.

Som vanligt var det intressant att se uppföljningar och kommentarer i tv, radio och press.

Kring den dödade pojken kom en rad inslag om bristerna i den psykiatriska vården. Läkare och domare vidhöll att de gjort rätt fast det blev fel (milt uttryckt). Psykiatriska forskare klagade över resurserna för vården. I en av våra kvällstidningar kunde man läsa ett stort reportage om mördarens uppväxt. Ledarsidorna, med något undantag, tävlade om att säga att pojkens död var "tragisk", att vården måste förbättras och att det vore inhumant att låsa in våldsbenägna psyksjuka (som om det inte vore inhumant att barn dödas).

INGENSTANS, så vitt jag kunde se, ställdes på allvar frågan huruvida det finns individer som har en så allvarlig biologisk störning i sin hjärna att de måste hållas avskilda från barn och allmänhet. Frågan blir i så fall inte "fängelse eller vård" utan "inlåsning eller våldsoffer". Allt kanske inte går att "vårda bort" (ett faktum som den moderna biologin gör fullständigt klart). Men föreställningen om att varenda människa kan "vårdas" av "samhället" till att bli "god" sitter så djupt i Sverige att det inte räcker med att socialdemokratin fått två av sina främsta ledare, Olof Palme och Anna Lindh, dödade av hjärnskadade personer för att Rørelsen ska kunna skifta tankespår.

Nyheten om "betygslänkande omdömen" följdes av snyftande reportage om hur den hårde skolministern nu ville "underkänna sjuåringar". Journalis-

terna gjorde en rask glidning mellan att prestationer bedöms, i syfte att kunna åtgärda brister i tid, och att människor underkänns. Betyg på en prestation = betyg på individens människovärde.

Nyheten om lönebeskeden ackompanjerades av att reportrar framhöll att det inte blir så mycket kvar netto av skattesänkningen sedan den höjda a-kasseavgiften betalats. Kulturskribenter suckade över "orättvisan", att "vi i medelklassen" ska få sänkt skatt på bekostnad av "de svaga" utan arbete.

"Vi borde i högre grad gå på grundfrågorna när vi diskuterar viktiga ämnen i Sverige."

SÅ FORTGÅR nyheterna och debatterna.

De händelser som utlöser dem skiftar, men tolkningarna och positionerna är varje gång desamma. Det blir lätt tröttsamt. Ty det är uppenbart att bakom dagsdebatten och argumenten ligger fundamentala skillnader i synen på människan, hennes biologi och hennes drivkrafter:

- Erkänner man, eller förnekar man, att det finns vissa biologiska grundfakta som inte går att rubba med "vård" eller "uppfostran"?

- Erkänner man, eller förnekar man, att människan utvecklas genom att få klara mål att anstränga sig mot i sin utbildning, sedan tydliga besked om hur långt hon kommit och vad hon behöver förbättra?

- Erkänner man, eller förnekar man, att det är en fundamental skillnad mellan att tjäna sin inkomst på eget arbete och att begära att andra ska betala för ens levnad (arbetslöshetsförsäkringen har varit ett bidragssystem, ej försäkringsmässigt utformad och med skattebetalarna svarande för mer än 90 procent av finansieringen)? Vidare: tror man, eller tror man inte, att det gör skillnad i individers beteende om de kan leva lika gott på andras bidrag som på eget arbete?

VI BORDE I HÖGRE GRAD gå på grundfrågorna om biologiska fakta, människans drivkrafter och vår värdesyn när vi diskuterar viktiga ämnen i Sverige. De argument och nyhetsvinklingar som nu används är som de 10 synliga procenten av ett isberg. De underliggande 90 procenten av fundamentala föreställningar kommer aldrig upp till ytan.

Hans Bergström

Hans Bergström

docent i statsvetenskap
och fd chefredaktör för Dagens Nyheter

